

DOMINGU XXX TEMPU KOMÚN – TINAN C

Tema

Liturjia domingu ne'e nian hanorin ita katak Maromak nia laran monu lalais ba ema "fraku" ema haraik-an no ema kiak sira, ema marjinalizadu sira; no sira-ne'e mak iha sira-nia despojamentu/hamamuk-an, iha sira-nia haraik-an, sira-nia frajilidade (no sira-nia salan mós), besik liu salvasaun, basá sira mak disponivel liu atu simu Maromak nia don.

Leitura dahuluk define Maromak nu'udar "juiz justu" ida, ne'ebé la husik atu ema kbiit-na'in sira suborna nia ho sira nia oferta boboot, sira ne'ebé pratika injustisa iha comunidade sira; Maromak hadomi ema haraik an no rona sira nia hakilar.

Evanjellu define atitude loos ne'ebé fiar-na'in tenke asume iha Maromak nia oin. Nia rekuza ema loko-an no autosuficiente sira nia atitude, ne'ebé konvensidu katak salvasaun mak rezultadu naturál husi sira-nia méritu sira; no propoin atitude haraik-an ema maksalak nian, ne'ebé apresenta an iha Maromak nia oin ho liman mamuk, maibé dispostu atu simu Maromak nia don. Atitude "ema kiak" nian ne'ebé Lucas propoin ba fiar-na'in sira ninia tempu nian no tempu hotu nian.

Iha *leitura daruak*, ita iha konvite ida atu moris dalan sarani ho entuziazmu, ho entrega, ho ánimu – tuir Paulo nia ezemplu. *Leitura* halai uitoan husi tema jerál domingu ne'e nian; maski nune'e, ita bele dehan katak Paulo mak ezemplu di'ak ida atitude ne'ebé Evanjellu ohin propoin: nia konfia, la'ós iha ninia méritu sira, maibé iha Maromak nia laran-sadia, ne'ebé justifika no so'i ema hotu ne'ebé simu nia.

LEITURA I – Sir 35,15b-17.20-22a

Livru Ben Sira hakerek iha inísiu sék. II mK (entre 195 no 171 mK), iha altura ida ne'ebé dinastia seleusida domina Palestina no kultura elénika sai presente maka'as no tau kultura no valór judaiku sira iha risku. Autór livru nian (Jesus Ben Sira), preokupa ho ninia sidadaun maluk sira ne'ebé monu ba babeur valór estranjeiru nian no nega Povu nia abut, nune'e, hakerek atu defende patrimóniu kulturál no relijiozu judaizmu nian, ninia hanoin kona-ba Maromak, mundu, eleisaun no aliansa. Nia buka konvense ninia kompatriota sira katak Isarael soi "Torah", ne'ebé Maromak rasik mak revela, "matenek/sabedouria" ida aas liu sabedouria grega.

Testu ohin nian halo parte liafuan sira Ben Sira nian atu hatudu dalan "sabedouria loos" nian (kf. Ben Sira 34,21-35,26). "Dalan" ne'e liuhusi prátika "relijiaun loos nian". katak kumpre ukun-fuan "Torah" nian, ida kona-ba respeitu ba ema kiak sira nia direitu... Iha liafuan sira ne'e, Jesus Ben Sira aviza katak ema la bele sosa Maromak ho hahalok kultu nian, liuliu husi sira ne'ebé halo nia maluk sira sai atan. Autór husu atu kumpre ukun-fuan sira no respeita ema kiak no fraku sira nia direitu. Ne'e mak relijiaun loos ne'ebé Maromak husu ba ema.

MENSAJEN

Maromak mak juiz justu (husi ne'e mak hahú ita-nia testu), no la halo diferensa entre ema sira, la aseita opresór ninia hahalok aat, no la husik atu ema riku sira suborna Nia no la deziste atu halo justisa ba ema kiak sira (nia temi ho modu esplísitu oan-kiak sira no fetofaluk sira, ne'ebé la hetan protesaun no Maromak de'it mak defende sira).

Husi parte seluk, Jesus Ben Sira insiste katak Maromak rona nafatin ema fraku sira nia hakilar no see tilun ba ema sira ne'ebé sai vítima injustisa ninia hakilar. Nune'e, ema haraik an sira ne'ebé sofre opresaun husi emboot sira nia prepoténsia simu konvite atu prezenta ba Maromak sira nia hakilar, to'o nia lori direitu no justisa.

LEITURA II – 2 Tim 4,6-8.16-18

Leitura daruak oferese mai ita, dala ida tan, Surat Daruak ba Timóteo. Ita fó hanoin dala ida tan katak surat ne'e nia kontestu mak finál sékulu I no inísiu sékulu II, iha altura ida iha ne'ebé comunidade sarani sira hasoru persegisaun organizada sira, fiar-na'in sira lakon entuziazmu no doutrina falsa sira... Autór surat ne'e nian hakarak konvida fiar-na'in hotu ho modu jerál (no animadór sira comunidade nian ho modu partikulár) atu deskobre filafali entuziazmu ba Evanjellu no defende an husi buat hotu ne'ebé hamenus lialoos mai husi Jezús ne'ebé Apóstolu sira tatoli.

MENSAJEN

Autór surat nian ne'ebé prezenta an nu'udar Paulo, prizioneiru iha Roma; no halo balansu iha nia moris nia rohan kona-ba ninia moris no entrega ba servisu Evanjellu nian.

Paulo nia moris, husi kedas nia enkontru ho Kristu moris-hi'as iha entrada Damasco nian, mak resposta laran-luak ida ba bolun no kompromisu totál ho Evanjellu. Tanba Kristu no tanba Evanjellu, Paulo luta, terus, gasta no hamohu nia moris, iha don totál, atu salvasaun to'o ba povu hotu rai nian. Iha finál, nia sente nu'udar atleta ida ne'ebé luta to'o rohan atu manán no haksolok ho ninia prestasaun. Agora nia hein de'it ninia koroa glória nian, rezerva ba atleta vensedór sira ba Reinu.

Atu define ninia moris nu'udar don totál, Paulo utiliza ilas ida furak: ilas vítima hasa'e nu'udar sakrifisiu. Paulo halo nia moris nu'udar don totál, ba servisu Evanjellu nian; ninia entrega mak sakrifisiu kultu nian ba Maromak. Atu nia sakrifisiu sai totál, nia presiza de'it ona saran an ho don ninia raan nian.

Iha maneira rua atu saran moris ba Kristu: ida hodi gasta nia loron ba loron iha knaar atu lori libertasaun ne'ebé Kristu mai propoin ba povu sira rai nian; seluk mak fakar raan tanba fiar no fó sasin kona-ba Kristu... Paulo koñese modalidade rua ne'e: imita Paulo mak dezafiu ida autór Surat ba Timóteo halo ba dixípulu sira nia tempu nian no tempu hotu nian.

Iha parte daruak ita-nia testu nian (vers. 16-18), autór surat ne'e nian tau iha Paulo nia ibun ema ida ne'ebé kolen ninia halerik, ida-ne'ebé maski saran nia moris tomak nu'udar presente ba maun-alin sira, ikusmai, ema husik nia mesak... Maski nune'e, Paulo konxiente katak Maromak iha nia sorin durante nia dalan hotu, haraik kbiit ba nia atu enfrenta difikuldade sira, hasai nia husi aat hotu no sei haraik ba nia, moris definitivu. Tanba ne'e mak Paulo remata ho hahi'i ba Maromak: “glória ba Nia tinan ba tinan. Amen”. Ne'e mak atitude ne'ebé autór husu ba nia maun-alin sira: maski iha dezánimu, terus, laran-susar, buka deskobre Maromak nia prezensa, konfia iha ninia kbiit no mantein fiél ba Evanjellu: nune'e imi sei simu salvasaun definitiva ne'ebé Maromak rezerva ba ida ne'ebé halo funu di'ak fiar nian.

EVANJELLU – Lc 18,9-14

Iha “dalan ba Jerusalém”, ohin ne'e Jezús propoin ai-kanoik ida “ba sira ne'ebé konsidera an justu no despreza ema seluk”. Protagonista sira istória nian mak farizeu ida no publikanu ida.

“Farizeu” sira mak grupu ida ho impaktu boot iha sosiedade palestina iha Jezús nia tempu. Sira mak jerasaun ema “piedoza sira” (“hassidim”) ne’ebé apoia asu-uain Matatias iha luta. Sira mak dexendénsia grupu “Hassidim” iha tempu revolta Matatias nian ne’ebé hafunu kontra Antíoco IV Epifanes no elenizasaun ho forsada, defensór sira “Torah” nian – katak buka kumpre Lei didi’ak no hanorin Lei ba: tuir sira halo nune’e de’it mak Povu bele sai sauntu no Mesias bele mai lori salvasaun ba Israel. Sira mak grupu sériu ida no haka’as an ba santifikasaun Maromak nia Povu nian. Jezús kritika sira nia fundamentalizmu kona-ba “Torah”: hodi afirma superioridade Lei nian, sira dalabarak despreza ema no kria iha ema sentimentu nakubar salan no dignidade-laek nian ne’ebé hanehan konxiénsia sira.

“Publikanu” sira liga ho kobransa impostu nian, hodi serví forsa okupasaun romana. Sira iha fama atu uza sira-nia kargu atu hariku an ho modu imorál; no fama ne’e sira merese duni. Tuir Mishna, sira nafatin moris iha impureza no sira labele halo peniténsia, tanba labele hatene ema hotu ne’ebé sira lohi no tenke halo reparasaun. Se publikanu ida, molok aseita kargu, halo parte comunidade farizeu nian, sira duni sai kedas no labele hetan rehabilitasaun, se karik nia la husik kargu ne’e. Ema ne’ebé hala’o kargu ne’e lakon direitu síviku ruma, polítiku no relijiozu; nu’udar ezemplu, la bele sai juiz no fó sasin iha tribunál, katak sai hanesan atan ida.

MENSAJEN

Lucas halo konfrontu kona-ba atitude rua iha Maromak nia oin.

Farizeu mak modelu ema ida sala-laek iha Lei nia oin, kumpre regra hotu no moris iha integridade; la sala hasoru Maromak no maluk sira. Iha ai-kanoik nia kontente tan nia la sai publikanu ne’ebé mós iha Templu: farizeu sira iha konxiénsia kona-ba sira-nia superioridade morál no relijioza, liuliu iha relasaun ho ema maksalak boboot sira.

Publikanu mak modelu ema maksalak. Nia esplora ema kiak sira, pratika injustisa, halo osan foer ho ema mukit sira no la kumpre obra sira Lei nian. Nia konxiente kona-ba ninia indignidade, basá ninia orasaun mak husu de’it: “Ha’u-nia Maromak, sadia ha’u tan ha’u ema maksalak”.

Komentáriu finál Jezús nian sujere katak publikanu rekonsilia an ho Maromak. Maromak iha ninia laran-sadia so’i nia. Tanba sá?

Farizeu nia problema mak hanoin katak nia bele manán salvasaun ho ninia haka’as an rasik. Ba nia, salvasaun la’ós Maromak nia don, maibé ema nia konkista; se ema lori moris sala-laek, Maromak la iha dalan seluk katak so’i nia. Nia konvensidu katak Maromak deve ba nia tanba ninia komportamentu di’ak, hanesan fali Maromak mak kontabilista ida ne’ebé hakerek ema nia hahalok sira, no ikusmai selu ninia konsekuénsia. Nia nakonu ho autosufisiénsia: nia la hein buat ida husi Maromak, basá – tuir nia hanoin – nia iha kréditu natón atu salva an. Husi sorin seluk, autosufisiénsia ne’e lori nia atu despreza mó,s sira ne’ebé la’ós hanesan nia; nia tau sira ketak, hanesan entre nia ho ema maksalak iha barreira ida... Ne’e mak dalan ida atu, hodi Maromak nia naran, kria segregasaun no ezkluzau: ba ne’ebá mak relijiaun ida “méritu” nian lori bá.

Publikanu fali, sadere nia an de’it ba Maromak no la’ós iha ninia méritu sira (ne’ebé la eziste). Nia apresenta an iha Maromak nia oin ho liman mamuk no la iha pretensaun ruma; nia entrega an iha Maromak nia liman no husu laran-sadia... No Maromak “justifika nia” – katak, haraik ba nia grasa no salvasaun – tanba nia fuan la nakonu ho autosufisiénsia no dispostu atu aseita salvasaun ne’ebé Maromak hakarak oferese ba ema hotu.

Ai-kanoik ida-ne’e, ba ema balun ne’ebé konsidera an justu no despreza ema seluk, sujere katak ema sira ne’ebé hanoin sira justu dalabarak, sira dook liu husi Maromak no husi salvasaun.